

בס"ד. שיחת ש"פ וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. פרשת וילך היא הפרשה שקורין בתורה בהרבה שנים בשבת הראשונה שבתחלת השנה. וגם בשנים שבהם קורין פרשת וילך בשבת שלפני ר"ה (שאו קורין בשבת הראשונה פרשת האזינו), הרי כיון ש"מיני מתברכין כולהו יומין"¹, נמצא, שר"ה והימים הראשונים של השנה קשורים עם פרשת וילך. ומזה מובן, שזהו ענין כללי בעבודת כל השנה. והענין בזה:

"וילך" — הליכה — הו"ע כללי שצריך להיות תמיד אצל בני, שנקראים בשם "מהלכים", כמ"ש² "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", וכמ"ש³ "ילכו מחיל אל חיל", והיינו, שעבודתו של איש ישראל צריכה להיות באופן שאינו נשאר לעמוד במדריגה אחת, אלא צריך להתעלות ממדריגה למדריגה בכל יום ובכל שעה, ועאכו"כ בהתחלת השנה (שאו קורין בתורה פרשת וילך) — שצריך להתעלות ביותר ממדריגתו בשנה שעברה, דכיון ש"בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא הי מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (כמבואר באגה"ק⁴), הרי מובן שאז צריך להיות ענין ההליכה בהדגשה יתירה.

וענין ההליכה אצל בני נעשה ע"י משה רבינו — "וילך משה": ידוע שכל עניני בני נמשכים ע"י שבעת הרועים, החל ממשה רבינו, "רעיא מהימנא", וכמ"ש⁵ "ומשה הי רועה", שמתחלת לידתו הי מתוקן לכך⁷, והיינו, שענינו של משה רבינו הי להמשיך ולהשפיע לבנ"י — ע"י התורה שניתנה על ידו ונקראת על שמו, כמ"ש⁸ "זכרו תורת משה עבדי" — את כל עניניהם, עד יומו האחרון (ע"ד פירוש רש"י על הפסוק⁹ "עד הים האחרון" — "עד היום האחרון").

ומזה מובן, שגם הנתינת־כח לבנ"י שיוכל להיות אצלם ענין

(1) זח"ב סג, ב. פח, א.

(6) שמות ג, א.

(2) זכרי' ג, ז.

(7) שמור"ר פ"ב, ד.

(3) תהלים פד, ח.

(8) מלאכי ג, כב. וראה שבת פט, א.

(4) סו"ד.

מכילתא בשלח טו, א. שמור"ר פ"ל, ד. וש"נ.

(9) ברכה לד, ב.

(5) ראה תניא רפמ"ב, וב"מ"מ, הגהות

והערות קצרות לשם (ע' רעה). וש"נ.

ההליכה מדרגא לדרגא נמשך ע"י משה, והיינו, שהענין ד"וילך משה" פועל אצל כל בני" שגם אצלם יהי' ענין ההליכה. וע"ד מארז"ל¹⁰ "בתר רישא גופא אזיל".

וממשיך בכתוב: "וילך משה וידבר וגו' ויאמר וגו"¹¹ — שמשא רבינו פועל ענין ההליכה לא רק אצל אלו מבנ"י שעבורם מספיקה אמירה ("ויאמר") בלשון רכה, אלא גם אצל אלו מבנ"י שזקוקים לדיבור ("וידבר") בלשון קשה (כמו "דיבר האיש גו' אתנו קשות"¹²), והיינו, שהענין ד"בתר רישא גופא אזיל" הוא לא רק בנוגע לכללות בני"י, אלא אצל בני"י גופא הרי זה אצל כל אחד מישראל.

ב. תיבות אלו — "וילך משה" — מעתיק רש"י בדיבור המתחיל, ולפי כמה דפוסים וכתב-יד — מוסיף גם תיבת "וגו".

אח"כ מעתיק רש"י מפסוק ב', "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", ומפרש: "יכול שתשש כחו, תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו"¹³, אלא מהו לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע".

אח"כ מעתיק התיבות "וה' אמר אלי", ומפרש: "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי".

ואח"כ מעתיק התיבות "אנכי היום", ומפרש: "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות".

ואח"כ מביא פירוש נוסף במ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא": "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

[כלומר: כיון שפעולת רועה ישראל בהשפעה לבנ"י היא ע"י התורה, הנה כאשר "נסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה", אזי אינו יכול להמשיך להנהיג את בני"י, ובהכרח שמכאן ולהבא יהי' יהושע מנהיג ישראל].

ג. וצריך להבין:

א) מדוע מעתיק רש"י את התיבות "וילך משה" (ולפי כמה דפוסים וכת"י — גם תיבת "וגו"), שבה מרמז את התיבות שלאח"ז, שלכאורה אינם שייכים לפירושו בתיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?

ב) קושיית המפרשים¹⁴ — שרש"י משנה סדר הכתוב ומפרש

12) מקץ מב, ל.

13) ברכה לד, ז.

14) ראה רא"ם. ועוד.

10) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

11) ראה גם שיחת ש"פ וילך, שבת

שובה, ו' תשרי דאשתקד בתחלתה (תו"מ

חמ"א ע' 31 ואילך).

תחילה מ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי", ואח"כ מפרש מ"ש לפנ"ז "אנכי היום"?!

ג) מהו הטעם שרש"י לא מסתפק בפירוש הראשון, ומוסיף "ד"א כו"; וכן לאידך, שגם הפירוש השני אינו מספיק, ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ואדרבה, הפירוש העיקרי הוא הפירוש הראשון, ורק בגלל שיש בו קושי, יש צורך גם בפירוש השני.

וכמדובר כמ"פ שכל פרטי הענינים בפירוש רש"י צריכים להיות מובנים בפשוטו של מקרא דוקא.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בהתחלת הפרשה נאמר "וילך משה", ומיד לאח"ז אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — שזוהי סתירה מיני' ובי', שהרי אם לא הי' יכול לצאת ולבוא, איך הלך?!

והגע עצמך: משה רבינו הולך ומדבר לכל בניי (כמ"ש לאח"ז "וידבר גו' אל כל ישראל"), ועושה זאת בזריזות נפלאה, כדי להספיק את כל הענינים שהוצרך לעשות בו ביום: הדיבור לבניי שבהמשך הפרשה; כתיבת התורה ונתינתה ליי"ב השבטים; פרשת האזינו; "וזאת הברכה אשר ברך משה גו'" את כל יי"ב השבטים [ומה גם שמסתבר לומר שכל עניניו של משה רבינו — ובפרט דברי תורה — היו נעשים ביום דוקא]. וביחד עם זה אומר משה רבינו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא"?!

וזוהו שרש"י מעתיק את התיבות "וילך משה", "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — שזוהו הקושי בפשוטו של מקרא שבא רש"י לתרץ בפירושו.

ה. ובזה גופא יש שינויי גירסאות בדפוסים וכת"י בנוגע להוספת תיבת "וגו"¹⁵:

ובהקדמה — שיש כאלה שאינם שמים לב לדיוק קטן כזה; למאי נפק"מ אם כתוב "וגו", אם לאו. אבל האמת היא, שכיון שפירוש רש"י הוא בתכלית הדיוק, וכידוע¹⁶ מה שנעתק בספר צרור המור¹⁷ (ונתבאר ע"י הרה"צ ר' ישראל מקאָזניץ¹⁸) בנוגע לגודל מעלת פירוש רש"י, וכדברי רש"י שהתענה תרי"ג תעניות על פירושו כו', הרי מובן, שגם הוספת תיבת "וגו" היא בדיוק.

18) בס' עבודת ישראל (פ' וישב עה"פ לו, יח) — נעתק בס' צרור המור שם.

15) ראה גם ת"מ חמ"ד ע' 166.
16) ראה גם ת"מ חמ"ב ע' 327. וש"נ.
17) בתחלתו — הוצאת ווארשא תר"מ.

ובנדרו"ד, החילוק אם מעתיקים רק את התיבות "וילך משה" או שמוסיפים תיבת "וגו" הוא — אם התיבות "וילך משה" כשלעצמם הם בסתירה למ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", או שהסתירה היא דוקא מצד המשך הפסוק המרומז בתיבת "וגו":

ובהקדם משנ"ט¹⁹ בפירוש הכתוב²⁰ "כי תצא למלחמה", שיש לפרש ב' פירושים בתיבת "תצא": (א) יציאה ביחס למקום (כפירוש הפשוט), (ב) יציאה ביחס למצב הרוח. וכמו"כ יש לפרש ב' פירושים אלו בתיבת "וילך": (א) למקום אחר, (ב) למצב רוח אחר.

ולדוגמא: בפסוק "לכו ונמכרנו לישמעאלים"²¹ — אי אפשר לפרש שהכוונה היא להליכה כפשוטה, למקום אחר, דכיון ש"וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים באה גו"²², הרי לא הוצרכו לילך למקום אחר; ובהכרח לפרש תיבת "לכו" ביחס למצב הרוח, היינו, שכיון שעד עתה חשבו להתנהג עם יוסף באופן אחר, לכן אמר להם יהודה "לכו ונמכרנו גו": הבה נשנה את יחס ההנהגה כו'.

ועד"ז יש לפרש בפסוק "וילך איש מבית לוי"²³ — שאין הכוונה להליכה כפשוטה, אלא להליכה במצב הרוח כו'.

ובנוגע לפסוק "וילך משה" — אם נפרש שהליכה זו היא (לא ביחס למקום, אלא) ביחס למצב הרוח, הרי מעיקרא ליתא קושיא ממ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

אבל, כיון שבדרך כלל פירוש "וילך" בפשוטו של מקרא הוא ביחס למקום (ורק כאשר אין אפשרות לפרש שהכוונה להליכה במקום, הנה בלית ברירה מוכרחים לפרש שהכוונה להליכה ביחס למצב הרוח), הרי התיבות "וילך משה" (לפי הפירוש הרגיל בתיבת "וילך", ביחס למקום) כשלעצמם (ללא הוספת תיבת "וגו") הם בסתירה למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא". ולכן, יש גירסאות שרש"י מעתיק רק את התיבות "וילך משה".

אבל יש גירסאות שמוסיפים גם תיבת "וגו", כי, לדעתם, התיבות "וילך משה" כשלעצמם אינם בסתירה למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", שהרי יכולים לדחוק ולפרש שהכוונה היא להליכה ביחס למצב הרוח; אלא הסתירה היא מהמשך הכתוב — "וגו" — "וידבר גו' אל

(21) וישב לז, כז.

(22) שם, כה.

(23) שמות ב, א.

(19) שיחת ש"פ תצא דאשתקד בתחלתה

(תו"מ חמ"ד ע' 284). וש"נ.

(20) ר"פ תצא.

כל ישראל", שמזה מוכח שלא הי' שינוי ביחס למצב הרוח, שהרי גם בפ' נצבים דיבר משה רבינו אל כל ישראל, כך, שאין כאן שינוי של מצב הרוח בין דיבור ליחיד לדיבור לרבים, שדורש הכנה אחרת וכיו"ב, ובהכרח לפרש "וילך משה" (כמו בדרך כלל) ביחס למקום, שהלך אל כל ישראל, וא"כ, הרי זה בסתירה למ"ש לאח"ז "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

ו. ועל זה מפרש רש"י:

"יכול שתשש כחו", כלומר, שכוונת משה באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" — אף ש"וילך משה גו' וידבר אל כל ישראל גו'", ובזריזות כו', כנ"ל — היא, שאכן הוא הולך ומדבר וכו', אבל אינו יכול לעשות זאת כמקודם ("לא אוכל עוד לצאת ולבוא" לפי ערך המעמד ומצב שהי' מקודם לכן), כיון שתשש כחו,

"תלמוד לומר לא כהתה עינו ולא נס ליחו", והיינו, שלא הי' אצלו שום שינוי וחלישות כלל. וע"ד מ"ש בנגעים "כהה הנגע" ²⁴, "הוכחה ממראיתו" ²⁵, שאז ה"ה טהור. ומזה מובן ש"לא כהתה עינו" היינו שלא נשתנה כלל, ומזה מובן גם בנוגע ל"לא נס ליחו". ובמילא אי אפשר לומר שכוונתו באמרו "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" היא "שתשש כחו". "אלא מהו לא אוכל" — לא בגשמיות, שהרי הי' במלוא כחו לילך ולדבר וכו', אלא — "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות [ע"י הקב"ה], דאף שמשה הי' מלך, כמ"ש ²⁶ "ויהי בישורון מלך", הרי "אין ע"ג אלא ה' אלקינו" ²⁷, ולכן אינו רשאי, כיון שהקב"ה נטל ממנו הרשות להנהיג את בני"ן וניתנה ליהושע". ועפ"ז אתי שפיר שאין סתירה כלל בין "וילך משה" להמשך הכתוב "לא אוכל עוד לצאת ולבוא".

וממשיך רש"י לפרש המשך הכתוב: "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" — דלכאורה, גם לולי הציווי "לא תעבור את הירדן הזה", לא הי' יכול עוד לצאת ולבוא, כיון שניטלה ממנו הרשות להנהיג את ישראל? — "זהו פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי": אף שאין זה סגנון הכתובים ע"ד הרגיל, מוכרחני לפרש — אומר רש"י — ש"וה' אמר גו'" הוא פירוש למ"ש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (לתרץ הסתירה למ"ש "וילך משה"), שטעם וסיבת הדבר הוא "לפי שה' אמר אלי" — "לא תעבור את הירדן הזה גו' יהושע הוא עובר לפניך", והיינו, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע.

26) ברכה לג, ה וברמב"ן עה"פ.

27) הוריות י"ד, א (במשנה). וש"נ.

24) תזריע יג, ו.

25) פרש"י עה"פ.

ז. ועפ"ז צריך רש"י לפרש גם תיבת "היום":

ובהקדמה — שמצינו כמ"פ בכתוב תיבת היום, כמו "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו"²⁸, "ראה נתתי לפניך היום"²⁹, וכיו"ב, ורש"י אינו צריך לפרש מאומה. וגם כאן לא הי' צורך בפירוש. אבל לאחרי שרש"י מפרש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" פירושו (לא "שתשש כחור", אלא) "איני רשאי, שניטלה ממני הרשות כו'", לפי שה' אמר אלי כו' — נשאלת השאלה: כיון שהטעם הוא מצד נטילת הרשות ע"י הקב"ה, מה נוגע כאן ענין הזמן, "היום"?

ואין לומר שהסיבה לכך שניטלה ממנו הרשות היא לפי שהגיע זמנו למות, כי, אם כל הסיבה אינה אלא לפי שהגיע זמנו למות, הרי ביכלתו של הקב"ה להוסיף לו ימים ושנים כדי שיוכל להמשיך לצאת ולבוא, וכפי שמצינו בחזקיהו שהוסיפו לו חמש עשרה שנה³⁰.

ולכן מפרש רש"י תיבת "היום", "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות", לאחרי שמפרש התיבות "לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר אלי גו'", היפך סדר הכתוב — להורות שפירוש הדברים הוא ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא פועל יוצא, ולא סיבה, והרי זה כאילו נאמר בסדר הפוך: "לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי כו'", ולכן "היום מלאו ימי ושנותי".

ועפ"ז מובן מה שהוצרך משה לומר "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה" — דלכאורה, לפי הפירוש הפשוט ש"היום מלאו ימי ושנותי" הוא סיבה (ולא פועל יוצא), הרי מובן מאליו שלא יוכל לעבור את הירדן (בהיותו במעמד ומצב של נשמה ללא גוף), ולשם מה הוצרך משה להוסיף "וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה"? — אלא הביאור הוא ע"פ האמור, ש"וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה... יהושע הוא עובר לפניך גו'" היא הסיבה ("לפי שה' אמר אלי") לכך ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע", והפועל יוצא מזה — ש"היום מלאו ימי ושנותי" (משא"כ לולי סיבה הנ"ל, הי' הקב"ה יכול להוסיף לו ימים ושנים, כמו לחזקיהו, כנ"ל).

ח. אמנם, הקושי בפירוש זה הוא — שאינו מתאים לסדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא וה' אמר

(30) מלכים ב, כ, ו. ישעי' לח, ה.

(28) דברים ב, כה.
(29) נצבים ל, טו.

אלי גו', היינו, ש"היום", שזהו הפועל יוצא, נאמר לפני 'וה' אמר אלי", שזוהי הסיבה.

ולכן מוסיף רש"י: "ד"א לצאת ולבוא בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה".

ומובן, שלפי הפירוש ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי (לא בענין הנהגת בני", אלא) בדברי תורה — משתנה הפירוש בכללות הפסוק:

(א) 'וה' אמר אלי גו' הוא (לא 'פירוש לא אוכל עוד לצאת ולבוא לפי שה' אמר אלי", כבפירוש הא', אלא) ענין בפני עצמו, והיינו, שמשנה רבינו מדבר לבני" בנוגע לשני הענינים של רועה ישראל, שמכאן ולהבא לא יוכל לעשותם: (א) ללמד תורה לבני" — "לא אוכל עוד לצאת ולבוא, בדברי תורה", (ב) להביא את בני" לארץ ישראל — 'וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה", ולכן "יהושע הוא עובר לפניך גו'", והוא ינהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'.

(ב) פירוש תיבת "היום" הוא בפשטות, כמו בפסוק "היום הזה אחל תת פחדך ויראתך גו' וכיו"ב (ואין צורך לדייק "היום מלאו ימי ושנותי כו'", כבפירוש הא') — שמכאן ולהבא יתחיל סדר ההנהגה ע"י יהושע כו'.

ועפ"ז אתי שפיר סדר הכתוב: "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", ומכאן ולהבא ישתנה סדר ההנהגה הן בנוגע ללימוד התורה — "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", "בדברי תורה", והן בנוגע לכניסה לארץ ישראל — 'וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה".

ט. ואעפ"כ, הפירוש "לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה", הוא רחוק יותר מפשוטו של מקרא (ולכן הובא רק כפירוש שני), כי:

הפירוש הפשוט ב"לצאת ולבוא" הוא בנוגע למלחמה, כפי שפירש רש"י בנוגע לבקשת משה "יפקוד ה' גו' איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו"³¹, "לא כדרך מלכי האומות... שהיו יושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהם למלחמה, אלא כדרך שעשיתי אני שנלחמתי בסיון ועוג... וכן בדוד הוא אומר³² כי הוא יוצא ובא לפניו, יוצא בראש ונכנס בראש"; ואילו בנוגע לדברי תורה, הרי הלשון הרגיל הוא לימוד או שינון וכיו"ב, ולא "לצאת ולבוא".

(32) שמואל-ב יח, טז.

(31) פינחס כז, טז"ז.

ולכן הפירוש הראשון והעיקרי הוא ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא" קאי על הנהגת בני"י להכניסם לארץ ולנהל את המלחמה עם ל"א המלכים כו'; ורק בגלל הקושי שבפירוש הראשון בנוגע לסדר הכתובים, יש צורך גם בפירוש השני, כנ"ל.

י. המשך הביאור בפירוש רש"י "מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעינות החכמה" – הדיוק "שנסתמו ממנו", ולא שנטלו ממנו מה שנתנו לו כבר; ורק "מסורות", ענינים שנמסרו למשה בעל פה (נוסף על הענינים שלמדים מהמדות שהתורה נדרשת בהם, שהם בכלל "רובה בכתב", "שכתובה לידרש"³³, וניתנו ביחד עם תושב"כ), ו"מעיונות החכמה"³⁴, לפולא דאורייתא שאין לו גבול³⁵, שהם ענינים שאינם קשורים עם פרשיות התורה עצמן, שלכן אין זה בסתירה לכך שגם לאחריו כן אמר משה לבני"י ריבוי עניני תורה – עוד ג' פרשיות. ומ"מ, כיון שנסתם חלק מתורתו, ה"י זה סימן ש"לא אוכל עוד לצאת ולבוא בדברי תורה". ובפרט ש"פני משה כחמה"³⁶, שענינה שאין בה שינוי, הרי עצם השינוי באורו של משה מורה שנפגע עצם ענין אורו, וזהו הסימן שהגיע הזמן ד"פני³⁶ יהושע כלבנה"³⁷. וההוראה לכל אחד מישראל, עד כמה צריך ליהזר שלא לשכוח אפילו דבר אחד, או לבטל רגע אחד מדברי תורה,

33 גיטין ס, ריש ע"ב ובפרש"י.

34 וגם כאן רואים שיש ענינים מופלאים בפירוש רש"י – הדיוק ד"מעיונות החכמה" (ולא בינה או דעת), כמבואר בדרושי חסידות שראשית התגלות המעיין הוא בכח החכמה דוקא (ראה לקו"ת שה"ש לט, א ואילך. ובכ"מ).

35 שזהו החילוק בין נהר למעיין, שנהר יש לו קצבה, ויש גם נהרות המכזבין כו', משא"כ מעיין נובע תמיד, וככל שישאבו ממנו ה"ה ממשיך לנבוע ומתמלא מחדש כו'. וכידוע הפתגם שהיו אומרים בנוגע להיחס כלפי משפיע: שאבו ("שעפט") ממנו יותר, ואז ישפיע יותר (ואדרבה: אם לא ישפיע, יתעלם כחו כו').

36 פרש"י פינחס כו, כ.

37 ולהעיר, שגם לאחר שניטלה הרשות ממשה וניתנה ליהושע, הנה עדיין יהושע הוא

התלמיד ומשה הוא הרב, כך, שכל עניניו מקבל יהושע ממש דוקא, ועד שכל מציאותו של יהושע (התלמיד) היא מציאותו של משה (הרב), ובלשון רש"י בסיום פרשתנו: "כל זמן שיהושע חי ה"י נראה למשה כאילו הוא ח"י" (כדלקמן סט"ז ואילך בארוכה). וכמו בחמה ולבנה, שגם לאחר שקיעת החמה מקבלת הלבנה אור מהחמה, וכמבואר באגה"ק (סוסכ"ז) המשל מ"שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ, כדאיתא בתיקונים (ראה הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים ריבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים". ולכן, הנה גם מסירת הנהגת בני"י ליהושע הוצרכה להיות ע"י משה רבינו דוקא (ולא ע"י הקב"ה בעצמו).

כיון שאפילו פרט א' הו"ע שנוגע בעצם מהותו³⁸ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ט ע' 189 ואילך.

* * *

יא. מאמר ד"ה שובה ישראל.

* * *

יב. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר³⁹) בענין מעלת תפלת העני, ישנו גם הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰ אודות אמירת המאמר ד"ה תפלה לעני כי יעטוף גו' ע"י אדמו"ר מהר"ש⁴¹, ביום ו' תשרי תרכ"ט (שהי' אז ביום חול — עד כמה שאפשר לומר "יום חול" על עשרת ימי תשובה), בקשינוב.

תוכן המאמר הי' בביאור ענין משפיע ומקבל בכל הפרצופים הספירות והבחירות, והבכך הוא שמשום זה צריך להיות גם בציור אדם עני ועשיר, להיותו ענין משפיע ומקבל, העני הוא המקבל, והעשיר הוא המשפיע.

מתענג מזה כלל, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. וזהו שאנו מבקשים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והיינו לפי שירח שלית לה מגרמה כלום, ואח"כ כשמקבלת אור השמש, מלובש בזה תענוג גדול .. ע"כ אנו מבקשים שיהי' כו' ב' המעלות, כשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה שינויים כלל, וכירח שמקבלת אור חדש שמלובש בזה תענוג עליון כו'".

ומזה מובן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבידת איזה דבר, שהעני, כיון שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו גדול כ"כ כמו צערו של העשיר כו'.

ואעפ"כ, הנה לא רק אצל משה רבינו (שמש, עשיר), אלא גם אצל כל אחד מישראל (גם מי שהוא בבחי' ירח, עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר אחד מדברי תורה.

(39) פ"ג ואילך (לעיל ע' 21 ואילך).

(40) אג"ק שלו ח"ד ע' מד ואילך. נעתק בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 16 ואילך.

(41) ולהעיר גם מהדרוש של הצ"צ עה"פ תפלה לעני, שבו מקשר ענין זה עם כמה ענינים נוספים (ראו אוה"ת דרושי ר"ה ע' אשצא ואילך).

(38) ויש להוסיף בזה — ע"פ משנת"ל (שיחת יום ב' דר"ה ס"ג (לעיל ע' 15)) מדברי אדמו"ר מהר"ש (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט — סה"מ תרכ"ז ס"ע תלו ואילך) בענין מעלת תפלת העני (תפלה לעני כי יעטוף" (תהלים קב, א)), וז"ל:

"דהנה אנו אומרים ועינינו מאירות כשמש וכירח, והקשה הרב המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים כשמש, וא"כ מה שייך לומר עוד וכירח, שהרי אין ערוך השמש לירח כלל, ואור הירח הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותירץ הרב המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מה שאין בשמש, והיינו לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא הי' לה מקודם, ע"כ מלובש בזה תענוג יותר, משא"כ באור השמש שאין בה שינויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כ"כ, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר, שאנו רואים שכשעני משתכר מאה זהובים, מתענג מזה יותר ממלך שיש לו סגולת מלכים, והיינו לפי שהוא אצלו דבר חדש שלא הי' לו מקודם, שהי' עני בתכלית העניות, ואח"כ כשיוצא מהעוני, הוא מתענג מאד בזה כו' יותר מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יותר מזה, אעפ"כ אינו

אבל — הרים כ"ק אדמו"ר מהר"ש את הדרת קדושת קולו — ואמר (באידיש) — כמדובר בקול טענה — אמת הדבר שכיון שבכללות העולמות צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, לכן הנה גם למטה, בציוור קומה של נש"י, צריך להיות הענין דמשפיע ומקבל, אבל העני טוען: מדוע צריך הוא להיות המקבל. וטענת העני היא טענה צודקת. וממשיך לספר: בהשמע דברי קודש הללו יוצאים מפי הוד כ"ק אדמו"ר — געה העם בבכי'.

ואמר א' החסידים: הלואי הייתי זוכה לבכות בתמימות כזו ביומי האחרון.

ומוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר לספר מה שאמר לו אביו (כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע): "דעם⁴² טאַטענס זשאַרגאַן ווערטער בעת זאָגען חסידות דאַרפן ווערן חקוק לעד".

ומסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: פתגמו של אדמו"ר מהר"ש, שהעני טוען מדוע צריך הוא להיות העני, והאישור שלו, שטענת העני היא אכן טענה צודקת — צריך לעמוד תמיד נגד העינים, וענין זה נותן כח ועוז לעשות ולחזור ולעשות אך טוב לכל מי שאפשר בכלל, ולבני תורה ושומרי מצוה בפרט.

יג. ויש להוסיף ולבאר הדיוק "לעשות אך טוב .. לבני תורה ושומרי מצוה בפרט" — דלכאורה, איפכא מסתברא, שהרי מי שעדיין אינו שומר תומ"צ הוא בבחי' עני, "אין עני אלא בדעה"⁴³, והרחמנות עליו גדולה יותר?!

ויוכן ע"פ משנת"ל (במאמר⁴⁴) בענין "מי א-ל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו"⁴⁵, "למי שמשים עצמו כשיריים"⁴⁶, שהמשכת י"ג מדה"ר צריכה להיות באופן שיומשכו למקום הראוי דוקא. ועד"ז בנדו"ד: עשיית הטוב צריכה להיות לכל מי שאפשר, כי "צדיקים" (עמך כולם צדיקים"⁴⁷) דומין לבוראן"⁴⁸, והרי הקב"ה משפיע לכל, ללא תנאי כו' (וכמשנת"ל⁴⁹ בענין "הנחת ידי על גורל הטוב לומר

(45) מיכה ז, יח.

(46) ר"ה יז, ריש ע"ב.

(47) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(48) ב"ר פס"ז, ח. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

(49) שיחת יום ב' דר"ה ס"ה (לעיל ע' 16). וש"נ.

(42) = המילים באידיש של אדמו"ר

באמצע אמירת החסידות, צריכים להיות חקוקים לעד.

(43) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח,

סע"א.

(44) פ"ב (לעיל ס"ע 19 ואילך).

את זה קח לך⁵⁰, שעוד לפני עבודתם של ישראל משפיע הקב"ה ונותן הכל מן המוכן כו'); אלא כדי שעשיית הטוב תהי' באופן של השפעה למקום הראוי, הנה בד בבד עם ההשפעה, צריך להשתדל לפעול עליו שיהי' שומר תומ"צ.

יד. ובענין זה צריכה להיות החלטה טובה שתבוא כמעשה בפועל כדי להמשיך על כל השנה כולה את כל הענינים שנמשכו בר"ה,

— וכמשנת⁵¹ להענין ד"ענני במרחב" שנעשה ע"י הקריאה "מן המיצר"⁵², וכמארז⁵³ "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", הרי זה נעשה מיד לאחרי תקיעת שופר⁵⁴ —

ע"פ המבואר בדרשות הר"ן⁵⁵ בנוגע לנביאים, שהוצרכו לעשות איזו פעולה בגשמיות כדי להבטיח שדברי הנבואה יומשכו בפועל ממש במציאות העולם. ועד"ז גם בנוגע לכל בני"א, אשר, "אם אין נביאים הן בני נביאים הן"⁵⁶, והרי "האב זוכה לבן וכו"⁵⁷.

טו. (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר:)

כמו בכל שבוע, הנה כל אלו שסיימו (או שבדעתם לסיים קודם הבדלה) את לימוד הפרשה בלקוטי תורה — יאמרו עתה "לחיים"⁵⁸. ויה"ר שעיי"ז יתוסף אצלם בכל פרד"ס התורה כו', ועד לקיום היעוד⁵⁹ "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך".

* * *

טז. בסיום פרשתנו⁶⁰, בנוגע לדברי משה רבינו "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון" — שואל רש"י: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר⁶¹ ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ומתקן, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי". וא"כ, מ"ש "אחרי מותי כי השחת תשחיתון", הנה הכוונה בזה היא (לא למיתת משה, אלא) למיתת יהושע.

55) דרוש ב'. וראה רמב"ן לך לך יב, ו.

לבוש על הרקאנטי לך לך שם.

56) לשון חז"ל — פסחים סו, א.

57) עדיות פ"ב מ"ט.

58) ראה גם תומ"ד חמ"ד ריש ע' 265. וש"נ.

59) תהלים קיט, יח.

60) לא, כט.

61) יהושע כד, לא.

50) פרש"י ס"פ נצבים.

51) סד"ה מן המיצר דיום ב' דר"ה (לעיל

ע' 12).

52) תהלים קיח, ה.

53) ר"ה טז, ריש ע"ב.

54) ראה תורת לוי"צ ע' סז. לקוטי לוי"צ

אג"ק ע' שט. ע' תכא. וראה גם התועדויות

תנש"א ח"א ס"ע 64 ואילך. וש"נ.

וצריך להבין:

(א) ההנהגה הבלתי־רצויה אחרי מיתת משה — נזכרה כבר בפסוק שלפנ"ז⁶²: "הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי", כך שבפסוק זה מתעוררת כבר השאלה ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", ואעפ"כ, לא פירש רש"י מאומה, עד לפסוק "אחרי מותי" שבסיום פרשתנו?

(ב) יתירה מזה: תוכן העניין נזכר עוד לפני"ז — "הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ גו"⁶³ [ומזה מובן שאין לתרץ שבפסוק שבסיום פרשתנו ישנו חומר מיוחד שבו מדובר אודות עבודה זרה, שהרי גם בפסוק שלפנ"ז נאמר "וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", שזהו"ע דע"ז], ובפסוק זה לא יועיל תירוצו של רש"י שבפסוק "אחרי מותי", כי:

בשלמא בנוגע לענין המיתה, אפשר לתרץ ש"כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי" (וע"ד מארז"ל⁶⁴ "יעקב אבינו לא מת⁶⁵ .. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", ולהעיר גם ממארז"ל⁶⁶ "כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר", שלכן "אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יה"ר שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז", "שיהיו שפתי נעות בקבר כאילו אני חי"⁶⁷), ולכן אפ"ל שמ"ש "אחרי מותי" קאי על מיתת יהושע;

אבל בנוגע ל"שוכב עם אבותיך" — הרי זה דבר שבמציאות, ובלשון הגמרא⁶⁸: "וכי בכדי .. חנטו חנטייא וקברו קברייא", כך, שאי אפשר לומר שעד מיתת יהושע לא שכב משה עם אבותיו, וא"כ, השאלה ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע", בתקפה.

(ג) איך יתכן שהתורה שהיא תורת אמת כותבת אודות המעמד ומצב ד"השחת תשחיתון" — שהי' בפועל לאחרי מות יהושע — "אחרי מותי" (דמשה), רק בגלל ש"כל זמן שיהושע חי ה' נראה למשה כאילו הוא חי"; כיון שבפועל ממש לא חטאו בני"א אחרי מות משה, "כל ימי יהושע", איך יתכן שתורת אמת כותבת "אחרי מותי .. השחת תשחיתון" רק בגלל הדמיון של משה רבינו?

יז. ויש לומר הביאור בזה:

65) הובא בפרש"י ויחי מט, לג.

66) יבמות צו, רע"א. וש"נ.

67) פרש"י שם.

62) פרשתנו שם, כז.

63) שם, טז.

64) תענית ה, ב.

הטעם ששאלת רש"י ממ"ש "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע" היא רק בסיום פרשתנו הוא — בגלל דיוק הלשון "השחת תשחיתון": משמעות לשון השחתה הוא כמו "לא תשחית את עצה גו"⁶⁸, דהיינו, שאסור לעקור את העץ משרשו ומקורו, באופן שתאבד מציאותו ולא תהי' ממנו תועלת כלל (שהרי כאשר משתמשים בו לתועלת אחרת, אין זה נקרא השחתה⁶⁹).

ומזה מובן, שהענין ד"השחת תשחיתון" הוא באופן של עקירה לגמרי ח"ו ממקורו ושרשו, באופן שאין אפשרות להחזיר את המצב לקדמותו — שענין זה שייך בעבודה זרה דוקא.

ולכן, בפסוק זה נשאלת השאלה: איך אפשר לומר שלאחרי מות משה יהי' מעמד ומצב ד"השחת תשחיתון", "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע"?!

משא"כ בפסוק "ממרים הייתם עם ה'" — כיון שלא קאי בעבודה זרה, הרי למרות שחטאו, יכולים לשוב בתשובה, כך, שעדיין אפשר לומר "ויעבוד ישראל את ה'".

ומ"ש "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" (שזוה"ע של ע"ז, כנ"ל) — הרי כאן נאמר רק "זונה", שאין זה ענין של מעשה בפועל, אלא רק ע"ד מ"ש⁷⁰ "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", כפירוש רש"י: "העין רואה והלב חומד", והיינו, שיש רק תאוה בלב, ועל זה ניתנה מצות ציצית, שע"ז ש"ראיתם אותו וזכרתם גו" אזי "לא תתורו גו", ובמילא לא יבוא לידי חטא בפועל ממש.

ולכן, רק בפסוק "כי השחת תשחיתון" שבסיום פרשתנו, שבו מדובר (א) אודות ענין של מעשה בפועל (לא רק תאוות הלב, "זונה גו"), (ב) ובאופן של השחתה, שנעקר לגמרי משרשו ומקורו (לא רק "ממרים גו") — מתעוררת השאלה: "והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע".

יח. ומתוך רש"י, "מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ולכן יכול משה רבינו לומר "אחרי מותי (דמשה) .. השחת תשחיתון" על הזמן שלאחרי מיתת יהושע:

(כרך ג ע' שלו). וש"נ.

(70) שלח טו, לט.

(68) פ' שופטים כ, יט.

(69) ראה אנציק' תלמודית ערך בל תשחית

כיון ש"תלמידו של אדם חביב עליו כגופו", הרי האמת היא — ע"פ תורת אמת — שכל זמן שהתלמיד חי, חי גם הרב; והחידוש הוא שאכן "הי' נראה למשה כאילו הוא חי", היינו, שאצל משה הי' נראה ונרגש האמת (ולא להיפך ח"ו, שהי' נדמה לו דבר שאינו אמיתי) "כאילו הוא חי".

וזהו חידוש גם בנוגע ליעקב — שאודותיו אומרים חז"ל ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", אבל לא מצינו שיעקב בעצמו יאמר זאת; ואילו בנוגע למשה — הנה משה בעצמו אמר "אחרי מותי" ביחס ליהושע, כיון ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ובזה גופא — לא רק שהוא חי בנשמתו (דמאי קמ"ל), אלא גם בגופו — "תלמידו .. חביב עליו כגופו" דייקא.

וע"ד שמצינו בנוגע לנבואת משה, שנבואתו היתה בדרגא נעלית יותר מנבואת שאר הנביאים⁷¹, ואעפ"כ, "הי' כח בדעתו .. להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם כו"⁷², והיינו, שהגוף הגשמי לא הי' מבבל, אלא הי' באותו מעמד ומצב כמו הנשמה.

יט. ועדיין צריך להבין:

גם לאחרי מיתת יהושע המשיכו ישראל לעבוד את ה' — כמפורש בהמשך הכתוב: "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", והיינו, שגם לאחרי שנסתים הזמן שיהושע חי שאז הי' נראה למשה כאילו הוא חי, שזהו הזמן ד"אחרי מותי", לא השחיתו?

ויש לומר הביאור בזה — ע"פ דברי רש"י במק"א (וכאן רואים הקשר והשייכות בדברי רש"י זל"ז):

בפרשת ראה, על הפסוק⁷³ "אחרי דרך מבוא השמש", מפרש רש"י: "אחר העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא". וכן פירש רש"י בפ' לך לך, על הפסוק⁷⁴ "אחר הדברים האלה", "כל מקום שנאמר אחר — סמוך, אחרי — מופלג".

72) רמב"ם שם.

73) יא, ל.

74) טו, א.

71) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז

ה"ו. מו"נ ח"ב פל"ה. פיהמ"ש סנהדרין פ'

חלק ביסוד הו'. תו"א מקץ לג, א. לקו"ת

שה"ש כח, ב. ובכ"מ.

ועפ"ז, גם הפירוש ד"אחרי מותי" הוא "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג", היינו, משך זמן רב לאחרי מיתת משה.

ולכאורה, עפ"ז, קושיית רש"י בפסוק דידן ("והרי כל ימות יהושע לא השחיתו") — מעיקרא ליתא, שהרי "משך זמן רב לאחרי מיתת משה" יכול לכלול גם כל ימות יהושע.

אלא, שגם "הרבה והלאה למרחוק .. מופלג" מוכרח להיות באופן שיש לו שייכות להדבר שעליו נאמר "אחרי". וכמו בפסוק "אחרי דרך מבוא השמש", שזהו סימן לידע היכן מקומם של הר גריזים והר עיבל ("הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש גו"), "להלן מן הירדן לצד מערב"⁷⁵), הרי למרות שזהו מרחוק, אי אפשר שיהי' בריחוק גדול ביותר, שאז אינו יכול לשמש אפילו בתור סימן.

ובנוגע לעניננו:

כיון שנאמר "ויעבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע", עכצ"ל, ש"השחת תשחיתון" היינו לאחרי כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים. ולכאורה, איך אפשר לומר שהזמן שלאחרי כל ימי יהושע וגם כל ימי הזקנים, יהי' נקרא "אחרי מותי" (דמשה), אשר, עם היותו "מופלג", צריך להיות גם שייך אליו?!

ולכן מפרש רש"י ש"כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי", ונמצא, שזמן מיתת יהושע נחשב לזמן מיתת משה, וכיון שכן, הרי הזמן שלאחרי ימי הזקנים שהאריכו ימים אחרי יהושע, יכול שפיר להקרא "אחרי מותי", כיון שזמן מיתת משה מתחיל רק מזמן מיתת יהושע.

כ. אך עפ"ז צריך להבין: למה לא הזכיר רש"י מאומה אודות המשך הפסוק בנוגע ל"כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע"? ויש לבאר זה ע"פ פירוש רש"י על הפסוק ביהושע (שגם הוא ע"פ פשוטו של מקרא): "האריכו ימים, ימים האריכו, שנים לא האריכו" [ואעפ"כ הרי זה מספיק שיקרא "אחרי מותי", "מופלג"], וטעם הדבר — "שנענשו", "לפי שלא הספידוהו (ליהושע) כראוי".

וכיון שיש בזה ענין של גנאי כו', לכן לא רצה רש"י להזכיר זאת, שהרי אין זה נוגע באופן ישיר לפירוש הפסוק דידן, שעיקרו הוא "שכל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

כא. וההוראה מזה:

ובהקדמה — שאע"פ ש"מי הוא זה ואיזהו אשר ערב לבו לגשת להשיג אפילו חלק אחד מני אלף ממדרגת .. רעיא מהימנא"⁷⁶, הרי מצד זה ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משה רבינו ע"ה"⁷⁷, יכול כל אחד מישראל להשיג "אפס קצהו ושמץ מנהו"⁷⁶.

ובנדו"ד, בנוגע ליחס שבין רב ותלמיד — שכל רב צריך להתנהג באופן שתלמידו יהי' חביב עליו כגופו, כפי שלמדים מזה שיהושע הי' חביב אצל משה כגופו, שלכן, "כל זמן שיהושע חי הי' נראה למשה כאילו הוא חי".

ולהעיר:

בנוגע לרב ותלמיד — הנה בדרך כלל מוכרח הדבר שהתלמיד יוסיף איזה ענין אצל הרב; אבל בנוגע למשה ויהושע לא שייך לומר שיהושע הוסיף איזה ענין אצל משה — שהרי משה הוא המקבל הראשון של התורה, וקיבל כל הענינים כו'. ומה גם שמצינו שיהושע קצף על אלדד ומידד שהורו הלכה בפני משה רבם, ואמר "אדוני משה כלאם"⁷⁸, וא"כ, בודאי לא הי' שייך שיהושע יורה הלכה בפני משה, ועאכו"כ למשה בעצמו — להוסיף אצלו איזה ענין כו'.

וא"כ, אם אצל משה הי' יהושע חביב כגופו, אף שיהושע לא הוסיף אצלו דבר — ברב ותלמיד ע"ד הרגיל, שהתלמיד מוסיף אצל הרב, עאכו"כ שהתלמיד צריך להיות חביב עליו כגופו.

ודוקא כאשר התלמיד חביב אצל הרב כגופו, אזי ישנו אמיתית הענין דרב ותלמיד, והיינו, שהתלמיד מקבל את מלוא ההשפעה מהרב, ובאופן שלא ישאר "תלמיד" בלבד, אלא יהי' "טופח על מנת להטפוח"⁷⁹, שגם הוא יעמיד תלמידים שיהיו חביבים עליו כגופו כו', ובאופן כזה הנה כל זמן שהתלמיד חי אזי גם הרב הוא חי⁸⁰.

(79) ל' חז"ל — ברכות כה, ריש ע"ב.

ועוד.

(80) חסר הסיום (המו"ל).

(76) תניא פמ"ד (סג, א).

(77) שם רפמ"ב. וראה גם פמ"ד שם.

(78) בהעלותך יא, כח. וראה סנהדרין יז,